

ครูคือประชากร

กอบกาญจน์ ภัฏญูมารค¹

“ไม่มีใครที่ไม่มีครู” คำกล่าวนี้คงไม่มีผู้ใดคัดค้านว่าไม่เป็นความจริง เพราะไม่ว่าอาชีพใดก็ล้วนได้รับการอบรมสั่งสอนมาจากครูทั้งสิ้น ทั้งดนตรี กีฬา ช่างฝีมือ การทหารและการเมือง ตลอดจนวิชาชีพครูเอง ในระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับโรงเรียน ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และปลูกฝังคุณธรรมแก่ผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งในชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงานที่จะส่งผลต่อความผาสุกของสังคม

เราท่านคงคุ้นหูกับสมญานามของบุคคลากรครูที่ว่า “ครูคือแม่พิมพ์” บ่อยครั้งมีผู้เรียกครูที่เป็นชายว่า “พ่อพิมพ์” ซึ่งเป็นคำเปรียบเทียบกับไม้ถูกต้องเนื่องจากคำนาม “แม่พิมพ์” หมายถึง “สิ่งที่เป็ต้นแบบ” ไม่ได้เป็นคำที่ใช้บ่งบอกเพศแต่อย่างใดโปรดเทียบกับ แม่ทัพ แม่กอง ซึ่งหมายถึงผู้ควบคุมทัพและกองตามลำดับ

สมญานามที่ว่า “ครูคือแม่พิมพ์” น่าจะมีที่มาจากแนวคิดที่ว่าครูเป็นแบบอย่างการกระทำทุกอย่าง และการเรียนรู้ก็มีแบบเดียวที่ครูต้องถ่ายทอดให้เด็กรู้อย่างที่ครูรู้ แต่ในโลกปัจจุบันที่มุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคงไม่เหมาะสม เพราะมนุษย์ต่างกับสิ่งของเครื่องใช้มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตชั้นสูง มีสติปัญญา มีความคิด

และที่สำคัญคือมนุษย์มีอัตลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกัน ต่างคนต่างมีความสามารถ มีความถนัด มีความรัก ความชอบในเรื่องต่างๆ และมีรายละเอียดปลีกย่อยของชีวิตที่แตกต่างกันออกไป เราจึงไม่สามารถจับคนใส่แม่พิมพ์แล้วเคาะออกมาให้เหมือนต้นแบบอย่างสมบูรณ์ หากทำก็อาจได้ผลผลิตที่บิดเบี้ยวขาดเกิน หรือไร้ซึ่งชีวิตจิตใจเป็นหุ่นยนต์ที่สืบต่อความคิดเดิมๆ ไม่มีโอกาสได้ใช้ศักยภาพที่ตนเองมีอย่างเต็มที่และเต็มใจ

หลายคนเปรียบอาชีพครูว่าเหมือน “คนแจวเรือจ้าง” ที่รับผู้โดยสารจากท่าหนึ่งไปส่งยังอีกท่าหนึ่ง คนแจวเรือจ้างเป็นฝ่ายออกแรงพายอย่างเหน็ดเหนื่อยวันแล้ววันเล่า เพื่อส่งผู้โดยสารขึ้นฝั่งอย่างปลอดภัย ส่วนผู้โดยสารมีหน้าที่เพียงนั่งชมทัศนียภาพสองข้างทาง จ่ายค่าจ้าง ขึ้นฝั่ง แล้วผละจากไป เพื่อลงเรือจ้างลำใหม่เดินทางต่อไปจนกว่าจะถึงที่หมาย ณ ท่าสุดท้าย

การเปรียบเทียบเช่นนี้ คงไม่เหมาะสมเช่นกัน เพราะการศึกษาที่มีครูเป็นผู้ป้อนข้อมูลต่างๆ ให้ผู้เรียนรับเพียงฝ่ายเดียวนั้น ไม่น่าจะทำให้การศึกษาสัมฤทธิ์ผลอย่างเต็มที่ การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนควรมีโอกาสได้คิด ค้นคว้า และลงมือทำด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะแนวทาง

¹ อาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

“ครูคือประกาศ” นิยามนี้จะเหมาะสมที่สุดสำหรับผู้ประกอบอาชีพครู โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่มีการปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

“ประกาศ” คือสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่รูปหอคอยหรือบางแห่งอาจสร้างด้วยโครงเหล็กสูงมีตะเกียงส่องไฟด้านบน ในอดีตใช้ไข่มันปลาหวหรือน้ำมันก๊าดให้แสงสว่าง แต่ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้ไฟฟ้า ประกาศทำหน้าที่บอกทิศและเตือนอันตรายให้กับชาวเรือ ในคืนข้างแรมที่มีมืดหรือวันที่ทะเลคลั่ง ประกาศจะยื่นเสาบอกทิศทางของฝั่งและช่วยชาวเรือให้รอดพ้นจากหมู่หินโสโครกหรือแนวประการัง จึงอาจเปรียบได้ว่าประกาศคือดวงประทีปแห่งท้องทะเล ซึ่งเป็นแสงนำทางที่มีความสำคัญกับเรือทุกลำ ตั้งแต่เรือประมงลำเล็กซึ่งไม่มีเครื่องมือเดินเรืออื่นใดนอกจากเข็มทิศและสายตาไปจนถึงเรือลำใหญ่ที่มีเทคโนโลยีสูง เพียบพร้อมด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรือใช้สัญญาณดาวเทียมก็ยังต้องพึ่งพาแสงสว่างจากประกาศในการนำทาง เพราะความผิดพลาดของอุปกรณ์สมัยใหม่ที่นำมาใช้กับการเดินเรืออาจเกิดขึ้นได้เสมอ

การศึกษาที่มีครูเป็นประกาศนั้น นักเรียนซึ่งเปรียบเสมือนนักเดินเรือต้องเป็นผู้ลงมือกระทำและใช้แรงกายแรงใจอย่างสุดกำลังความสามารถ นับตั้งแต่การเลือกเรือ การเรียนรู้ทักษะการเดินเรือ เรียนรู้คลื่นลม เรียนรู้จังหวะของธรรมชาติ เรียนรู้การใช้เครื่องช่วยเดินทาง เช่น เข็มทิศ ดวงดาว เรียนรู้การช่วยเหลือตัวเองให้มีชีวิตรอดท่ามกลางทะเลอันแปรปรวน และเรียนรู้อะไรอีกมากมายที่ต้องเผชิญหน้าและแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงด้วยตนเอง ครั้งแรกๆ ของการเดินเรืออาจมีอุปสรรคบ้างแต่อย่างน้อยนักเดินเรือทุกคนก็รู้ว่ามียะประกาศเป็นแสงสว่างนำทางให้เดินเรือถูกทิศ ไม่หลงทางไปท่ามกลางมหาสมุทรแห่งความไม่รู้ และแน่นอนว่า

เมื่อนักเดินเรือสามารถนำนาวาชีวิตของตนเองขึ้นสู่ฝั่งได้โดยสวัสดิภาพแล้ว เขาย่อมมีความมั่นใจที่จะออกท่องเรือเพื่อแสวงหาประสบการณ์และแสวงหาความรู้ทุกอย่างไม่มีที่สิ้นสุดด้วยมันสมองและสองมือของตนเอง มิใช่การพึ่งพาอาศัยผู้อื่นอย่างเช่นการลงเรือจ้างที่เมื่อขึ้นฝั่งแล้วต้องการเดินเรืออีกครั้งก็ว่าจ้างเรือลำต่อไป ตลอดชีวิตไม่สามารถแจวเรือนำตัวเองขึ้นสู่ฝั่งได้ หรืออาจไม่เคยคิดลงมือหัดแจวเรือเสียด้วยซ้ำ

อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่เทียบครูเป็นประกาศ จะบรรลุผลก็ต่อเมื่อครูสามารถเป็นแสงสว่างอย่างต่อเนื่องและแท้จริง ผู้เรียนจึงจะนำตัวเองไปสู่จุดหมายได้

“ครู” เป็นผู้ที่มีการะหน้าที่อันใหญ่หลวงสมกับเป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีสันสกฤตคือ “คุรุ” ซึ่งแปลว่า ใหญ่, หนัก, สูง ภาระหน้าที่ของครูคือการสร้างศิษย์ให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติ ไม่เพียงแต่ครูจะต้องแนะนำอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพหรือการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นเท่านั้น ครูยังต้องอบรมศิษย์ให้เป็นผู้มีวินัยและมีคุณธรรมอีกด้วย งานของครูจึงเป็นงานสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่ ครูต้องมีความรอบรู้ในศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง สามารถเอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แก่ศิษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องรักษาและพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ต้องดำรงคุณธรรมแห่งวิชาชีพ ต้องอดทน และต้องเตือนตนให้ห่วงในความรู้ ความดี และความเจริญของศิษย์ อยู่เสมอโดยยึดพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นหลักประจำใจ ดังจะอัญเชิญมาต่อไปนี้

...ถ้าครูไม่ห่วงประโยชน์ที่ควรจะห่วง หันไป

ห้วงอำนาจ ห้วงตำแหน่ง ห้วงสิทธิ์ และห้วงรายได้
กันมากๆ เข้าแล้ว จะเอาจิตใจที่ไหนมาห้วงความรู้
ความดี ความเจริญของเด็ก ความหวังในสิ่งเหล่านี้
นั้นจะค่อยๆ บั่นทอนทำลายความเป็นครูไปจนหมด
สิ้น จะไม่มีอะไรเหลือไว้พอที่ตัวเองจะภูมิใจหรือผูก
ใจใครไว้ได้ ความเป็นครูก็จะมีค่าเหลืออยู่ให้เป็น
ที่เคารพบูชาอีกต่อไป...

หากครูคนใดปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่าง
ถึงพร้อม ครูคนนั้นก็อยู่ในฐานะบุคคลที่ควร
เคารพและเป็นปียมิตรที่นำความเจริญงอกงามมาสู่
ผู้เรียน เฉกเช่นเดียวกับประกายการสัญลักษ์เคียงคู่
ท้องทะเลที่เป็นแสงสว่างนำทางให้นักเดินเรือนำเรือ
เข้าสู่ฝั่งโดยสวัสดิภาพ

(พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่ครูอาวุโส เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2521
ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน)

